

Kärlen torde med ganska stor säkerhet kunna dateras till 1500-talets slut. Dr Sune Ambrosiani, som själv fasthåller vid denna datering, har haft vänligheten att förete ett av dem för professor Nils Lithberg, som lärt känna detta slags urnor som förvaringskärl för bl. a. tran. Professor Lithberg har därvid, enligt uppgift, velat datera dem till 1600-talets början.

Arthur Nordén.

BRÖLLOPSUPPTÅG PÅ VÄSTGÖTASLÄTTEN FRÅN MITTEN AV FÖRRA ÅRHUNDRADET.

Några krya åldringar i Jungs socken, Skaraborgs län, ha i sommar (1924) vid samtal om gamla seder och bruk kommit att berätta om en del upptåg, som de i sin barndom sett utföras vid bröllop och vilka kanske förtjäna att omtalas. Jag återgiver delvis berättarnes egna ord.

I medio av 1850-talet eller något år senare var en nu 77-årig hustru¹ med på sin morbrors bröllop i Västergården, *Skarstad*. Hon var en av dem, som för den nära släktskapens skull fick hålla upp brudpällen — det var fästmöschalen som användes —, men hon var då så liten, att hon måste stå på en stol för att kunna fullgöra detta uppdrag. Hon bevarar i livligt minne detta det första bröllop, som hon varit med på.

Bröllopet varade i fyra dagar. När de hade slutat middagen första bröllopsdagen utfördes följande:

Då börja de på med vann sitt. Först ställde de till att mala på ett bord inne i en annan stuga på gården. Där hade de lagt käppar på bordet och brett ut ett lakan över käpparna, så att en inte kunde se dem. Så hade de slagit ut kli på lakanet. De ville inte ta mjöl, för att det hängde så vid kläderna. Sen gick käpparna upp och ner som »rösterna» på ett gammalt tröskverk, så att kliet rök omkring på gästerna. Dessa stod runt omkring bordet och såg på. Det var la någon, som höll i ändan på käpparna och slog

¹ Fru Anna Stina Jonsson från Sven Bengtsgården, Jung.

så med dem.¹ Om en kom nära bordet, så tog de en näve kli och kasta i ansiktet på en.

Sedan var det en, som red på en stor svarter häst, och han red in i själva bröllopsstugan ända fram till bordet. Där vattnade de hästen och gav honom fägnad vid bordet.²

När det var mörkt, kom en gubbe »inkultande» (inrullande) i rummet. Han var uppstoppad eller omvirad med halm om både bål, armar och ben. Armarna voro omvirade ända ut till händerna och benen ända ned till vristerna. Utanpå halmen var han klädd i en lång skjorta, vilken nedtill var hopsydd som ett par byxor. Han hade visst något för ansiktet — det kom hon inte riktigt ihåg. Gubben kom gående med korta steg fram till dörren. Där lade han sig ned och kultade på golvet fram till bordet. Men han teg som en sten, och ingen gjorde honom illa eller retades med honom. De bara skrattade åt honom, och sedan kultade han ut igen.

Emellertid hade en stor huggekubb, en helt vanlig stubbe, som användes att hugga ved på i vedskjulet, flyttats in i stugan. Frampå kvällen hördes spelmännen spela upp ute på gården. De kom intågande i sällskap med en karl, som var sotad i ansiktet. Han satte sig på kubben, och alla tog i ring och dansade omkring honom. Kubbagubben bjöd därefter på fägnad, och sedan tog han den ena efter den andra av töserna, ja käringarna med, och prata och skoja med dem och bar sig åt, som om han ville kyssa dem. Men det gjorde han inte, så det var inte så farligt.

Under hela tiden spelade de och sjöng. Det var som en marsch, och somliga gick på tå i ringen. Sen tog gubbarna rockskörten på armen och bjöd opp till dans, och de dansa och stampa takten så. — Detta sista gällde nog dansen i allmänhet under hela bröllopet.

Hos en annan familj i samma gård hölls några år senare bröllop för en dotter. En av gästerna på detta³ har berättat, att också då

¹ Berättaren var ej på det klara med hur det tillgick.

² Vid ett bröllop i Härjevads sn i mitten av 1880-talet sökte brudens fader rida in i bröllopssalen men hejdades i förstugudörren av värdfolk och vuxna barn. — Även i Väster Bitterna förekom det vid mitten av 1800-talet, att man red in i bröllopssalen (enl. A. Fogelqvist, se nedan).

³ Änkefru Lönngren från Ryda sn, Skaraborgs län.

förekom kubbagubbe och dans omkring honom men däremot inga av de andra här meddelade upptågen.

En hustru¹ från Jungs socken minnes ett bröllop i *Vinköl*, som hon var med om på 1850-talet. Där hade de klätt ut en gubbe i någon slags kåpa. Han satt på en kubb, som stod mitt på golvet i bröllopsstugan, och höll i handen en lång kosvans. Med den svängde han och slog omkring sig, under det han hojtade och förde oväsen. — Hon tillade, att det inte var omöjligt, att Karl Vill, en känd upptågsmakare, som bodde i Skattegården Jung, var kubbagubbe på hennes äldre systers bröllop 1856, men det mindes hon inte.

Ett vittnesbörd om samma bruk i *Jungs* socken kunde en åldrig f. d. lantbrukare² lämna. År 1848, kort innan han började lära sig läsa, var han med på ett bröllop i Maggården, Jung. Där sattes en huggekubb på en släde, och på kubben satt en gubbe, som var utklädd och nedsotad i ansiktet, för att en inte skulle kunna känna igen honom (menade berättaren). I släden var fäst ett rep, och medelst detta drog brössollarna in både släden och gubben. Han svängde och slog med ett piskeskäft. Det var efter ena finen pisk, för hon var belagd med fjäderpinnar. Gubben var utstyrd med en råttfälla på ryggen, och över den hängde ett långt vitt skynke. När de kommit in, ställdes skjutsen mitt på golvet i bröllopsstugan. En efter annan dansade gästerna med gubben omkring kubben, under det att han flitigt förtärde av sina medhavda förråd. Han drack ur en medförd brännvinsbutelj och åt »maler» (*målar*), som han hade i fickorna. Det var grynsådor efter korn, som de fått, när de hade malt gryn på hemkvarnen. En spjuver band fast ett hörn av skynket, som gubben hade på ryggen, vid kroken av ett gångfönster. När så gubben dansade, drogs det av honom, och råttfällan blev synlig.

Till sist utbjöd gubben kubben på auktion. Inga andra än brössollarna bjöd på. Det var två på brudgummens sida och två på brudens. De bjöd över varandra och tävlade om vilka som var styvast. — Sagesmannen hade inte reda på vart pengarna för kubben gick, men han trodde, att de gick till brudparet. Efter auktionens

¹ Fru Stina Johansson, Skattegården.

² Lars Jonsson, Lilla Åsa, Jung, f. 1842.

slut drog de ut kubben med gubben igen, »och så fick Abram — gubben — tvätta å så sott» (sotet).

Meddelaren hade hört talas om bröllopet i Västergården, Skarstad, där de mol på bordet, och han förklarade det så, att det var för att de var mjölnare.

På St. Brätteberg i *Jungs* socken dansades omkring kubben på ett bröllop på 1850-talet. Av detaljer därifrån kommer sagesmannen ej ihåg mer än att hans far och en till buro in kubben och att de båda voro utklädda.¹

När en rättare på Bränneberg i *Jung* hade bröllop på 60-talet, förekom dans kring en kubb inne i bröllopsstugan, men ingen kubbagubbe var då med.²

Det synes, som om bruket att dansa kring kubben varit allmänt i denna del av Västergötland vid samma tid. Från flera socknar berättas därom. En nu 80-årig sagesman³ har i sin hembygd varit med på dylika bröllop bl. a. i Balsagården och Kartegården, *Väster Bitterna* sn, i mitten av 1850-talet samt i Åkatorp, *Laske-Vedums* sn, 1863 eller 64. Man tog mot slutet av bröllopet in en vanlig huggkubb, som man dansade omkring. I Kartegården, *Väster Bitterna* sn, spände man två »rea» (dragdon) i rad för kubben och körde in den med en kalv. Någon kubbagubbe minns berättaren inte, men det var allehanda lustigheter med pajas o. d.

Uppmärksamgjord på att på något ställe kubbagubben varit försedd med en kosvans, ville meddelaren erinra sig, att även vid bröllopen i Kartegården och Balsagården i *Väster Bitterna* socken en upptågsmakare roat gästerna med en kosvans.

Vid åtskilliga bröllop, bl. a. i Åkatorp, *Laske-Vedums* sn, var sagesmannen »brudriddare». Denne skulle leda bruden från den på eller invid bröllopgården belägna stuga, där jämte brud och brussäta även brudpigorna samlats, fram till brudpallen i den sal, där vigseln förrättades och där brudgumen och brössollarna mötte.

¹ Meddelat av Johan Petter Pettersson, Skumpag, Jung, född 1846.

² Meddelat av en äldre kvinna i försörjningshemmet i Jung.

³ Kyrkoherde A. Fogelqvist, f. 1844, nu bosatt i Stockholm; meddel. genom Hugo Jungner, Stockholm.

Bruden hade i ena skon en silverpenning (på förmögna ställen t. o. m. en specie), vilken tillföll den av brudpigorna, som fick förtroendet att taga av henne skorna. Ett ofta praktiserat nöje var f. ö. enligt samme sagesman, att de unga männen till de efter första bröllopsdagen följande morgnarna under bröllopet placerade brudpigornas eller andra kvinnliga gästers skor högst uppe på gårdsbyggnadernas tak. Ägarinnan måste lösa dem med en kyss l. dyl.

I *Kvänums* sn förekom¹ både kubb och utklädd kubbagubbe, dragna fram till bröllopsgården på en gammal bakvagn eller släde i sällskap med spelmännen; »de höll sedan roa ve makt».

I *Saleby* socken² delade sig enligt sägen bröllopsgästerna i två partier, de unga och de gamla, vilka stredo om kubben. Det ena partiet ville ha den ut ur stugan, och det andra kämpade för att ha den kvar, men ingen har hittills kunnat lämna besked om vilket parti, som stred på den ena eller andra sidan.

Från *Fyrunga* sn meddelas³ ett uttryck, att näckespeleman kunde spela så, att »t. o. m. kubben dansade», varav man kanske kan sluta, att också där funnits seden med bröllopskubb.

Från *Forshems* sn berättar en 84-åring,⁴ att han varit med och dansat omkring kubben. Likaledes meddelar en 82-åring⁵ från sin hembygd *Hasslösa* sn om samma bruk, men ingen av dessa båda sista kommer ihåg några enskildheter.

Om ett *helt annat* bruk berättas från Arvidsgården, *Norra Härene* sn. Där höggs en stor gran i skogen och kördes fram till kyrkdörren. När vigseln i kyrkan var över, spändes hästar för granen. I trädet satte sig spelmännen, brudparet och därefter så många av brudföljet, som fick plats, varefter det bar i väg till bröllopsgården.⁶

¹ Enligt meddelande av Emil Grönberg, Saleby.

² Meddelande av E. Grönberg, Saleby.

³ Av folkskollärare J. Z. Bohlin.

⁴ Karl Johansson, Forshem, enl. medd. av snickaren Johan Johansson, Jung.

⁵ Karl Pettersson, Allmänningen, Saleby.

⁶ Meddelande av Aug. Larsson, Kampagården Saleby, om hans föräldrars bröllop.